

ВІД СТАРОЇ ТЕОРІЇ ТЛУМАЧЕННЯ ДО НОВОЇ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

В. ГОНЧАРОВ
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри основ права України
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)*

Вопрошаем отцов, но не легче от стройных речей,
Не собрать и частичный ответ из подержанных фраз.
Их тяжелая юность прошла вдалеке от вещей,
Тех, которые так переполнили доверху нас.
Ю. Шевчук

Вступ

Теорія тлумачення є однією з найскладніших рубрик загальнотеоретичного правознавства. У «гордіїв вузол» тут переплелися сюжети з царини філософії, герменевтики, мовознавства, філології, психології та інших дисциплін. Останні ж не стоять на місці, а їхній передовий досвід вимагає знов і знов переглядати деякі вже усталені позиції в теорії тлумачення права. Імпульс до розвитку дає також і юридична практика. Останній, правду кажучи, не так потрібні стрункі наукові формулювання, як дієві засоби для удосконалення інтерпретаційного процесу і його результатів. Ці два фактори — гносеологічний і потребовий — зумовлюють необхідність у постійному оновленні теорії тлумачення права.

Пропонована стаття формулює основні проблеми, які стоять перед нинішньою теорією тлумачення права, аналізує причини їх виникнення та дає деякі відповіді на поставлені запитання.

І. Тлумачення права: стара історія

Сучасні проблеми в царині тлумачення права мають насправді давнє коріння. Чи йдеться про тлумачення законів, чи про тлумачення договорів, усюди протягом історії виринають два центральних сюжети:

а) співвідношення «духу» і «букви»: конфлікт між тим, що сказано, і тим, що мав на увазі автор чи співавтори закону та договору. Ця дилема відома ще римському праву [1, с. 148, 179, 624, 632] і вже тут не знаходить вирішення.

© В. Гончаров, 2014

Протягом своєї історії юриспруденція віддавала перевагу то сказаному (об'єктивному смислу), то втіленим у тексті намірам (суб'єктивному смислі);

б) статичне і динамічне тлумачення: чи треба віддавати перевагу початковому смислу правоположення, чи тому смислу, якого воно набуло з часом? Ця дилема теж проявила себе спершу в римському праві¹, але й досі є актуальною.

Ці проблеми пов'язані, хоча й не тотожні у тому смислі, що відповідь на першу зачіпає другу, але не вирішує її. Ми пояснимо цей зв'язок трохи пізніше, а наразі коротко схарактеризуємо коріння вітчизняної теорії тлумачення.

Як відомо, на Континенті свого найбільш завершеного вигляду теорія тлумачення права набула вже за Нового часу, що спричинено, по-перше, підвищенням ролі нормативно-правових актів у регулюванні суспільних відносин, та, по-друге, появою *універсальної герменевтики*, тобто загальної теорії тлумачення текстів.

Тут слід перш за все згадати про Ф. Шлейєрмахера, представника романтичної філософії, який хоч безпосередньо і не займався теорією тлумачення права, однак справив на її становлення вельми відчутний вплив. Мислитель вважав, що мета тлумачення літератури — проникнути в психічний світ автора твору, його думки, а з цією метою необхідно спробувати перенестись у його час (так звана процедура психологічного вживання, що була згодом розвинена В. Дільтейєм). Розподіл ролей автора й читача тут виглядає так: автор закладає в текст деяку думку, вибираючи для цього відповідні вирази (тут, можна сказати, спостерігається рух від думки до тексту), а читач прокладає шлях у зворотному напрямку (тобто від тексту до думки автора). Таким чином, *головна ідея універсальної герменевтики полягає в тому, що тлумачення являє собою інверсію процесу створення тексту*.

Це уявлення про сутність тлумачення в сферу юриспруденції переніс молодший колега Ф. Шлейєрмахера по Берлінському університету Ф.-К. фон Савінії. Останній стверджував, що для досконалих законів (які не допускають невизначених і некоректних висловів) важливо реконструювати думку законодавця за допомогою граматичних, логічних, системних і історичних засобів [3, с. 6]. Згодом указаний підхід (його часто називають також «суб'єктивною теорією тлумачення», бо тут сенс закону пов'язується із суб'єктом-законодавцем) набув широкого поширення і його, зокрема, можна спостерігати в роботах Є. Васьковського, Г. Пухти, М. Гредескула [4, с. 31; 5, с. 46; 6, с. 151] та ін.

Цілком очевидно, що якщо смисл закону ототожнювати з таким статичним явищем, як намір законодавця, можливість динамічного тлумачення слід відкинути, тобто за будь-яких обставин закон повинен зберігати лише той істинний сенс, який був у нього закладений.

Правда, не можна сказати, що ця теорія панувала безроздільно. Широко відома позиція таких правознавців, як К. Біндінг, суть якої може бути викладена в наступному пасажі: «Закон є об'єктивною силою, і в цьому його щастя. Завдяки відчуженості закону від індивідуальної волі право набуває здатності

---

¹ «...укладачі Законів XII таблиць могли випустити з уваги деякі відносини, а наступний за Законом XII таблиць час міг створити зовсім нові відносини, чи змінити старі... Законодавство в ті часи порівняно рідко приходило на допомогу потребам часу» [2, с. 140].

панувати, незважаючи на зміну поколінь. Законодавець не передбачає тих висновків, яким будуть служити його норми. Законодавець, який передбачає майбутнє, існує лише в ідеалі, а не в дійсності. Юрист повинен враховувати об'єктивну законодавчу волю: закон думає і бажає того, що з нього вибирає розумний народний дух. Воля законодавця не продукт історії, а принцип правового розвитку, який здійснюється за допомогою тлумачення» [7, с. 427]. Описану теорію тлумачення нерідко називають об'єктивною, адже вона стверджує, з одного боку, незалежність сенсу тексту від намірів автора, а з другого — наявність у тексті власного об'єктивного сенсу.

Однак у радянське правознавство потрапила саме суб'єктивна теорія тлумачення, відповідно до якої тлумачення повинно встановити закладену в закон волю законодавця. Справа не тільки в тому, що суб'єктивна теорія була краще розроблена і захищена від критики. Важливу роль в утвердженні її панування зіграло і те, що вона набагато краще відповідала суті тоталітарного режиму, застерігаючи суди від найдрібнішого відхилення від «точної волі панівного класу», а по суті — волі партійного керівництва. Відповідно до суб'єктивної теорії суд є ніби агентом законодавця, підпорядкованою інстанцією, що втілює волю останнього в життя.

І незважаючи на багаторазове згадування в радянській юридичній літературі про те, що встановлювана за допомогою тлумачення воля — особлива, воля безкласового суспільства, всього єдиного радянського народу (на противагу волі буржуазного законодавця, горезвісних «поневолювачів пролетаріату»), правду кажучи, з часів Ф.-К. фон Савіні теорія тлумачення практично не зазнала змістовних змін: все та ж мета (встановити задум законодавця), все ті ж способи і засоби тлумачення (граматичний, логічний, системний та історичний)¹.

Можливість динамічного тлумачення в радянській літературі, як правило, відкидалася. І цьому є пояснення. По-перше, динаміка несумісна із суб'єктивною теорією тлумачення в стилі Ф.-К. фон Савіні. По-друге, поштовх до теоретичного осмислення динамічного тлумачення може дати тільки ситуація, за якої закони відстають від розвитку суспільних відносин, насамперед відносин економічних. Саме тому найбільшу увагу динамічному тлумаченню приділяла наука тих країн, де спостерігалися буйний розвиток і диверсифікація економіки.

---

¹ Вузкий простір для дискусій у радянській теорії тлумачення права зумовлений загальним методологічним фундаментом дослідників у вигляді універсальної герменевтики (хоча у жодній роботі це словосполучення не згадується, так само як і її головний представник Ф. Шлейєрмахер, рідкісний виняток — робота І. Грязіна «Текст права» [8]). Дослідники були згідні стосовно головних концептуальних питань, тому особливу увагу часто приділяли проблемам досить другорядним і беззмістовним. Хороший приклад — одне з центральних питань для радянської теорії тлумачення: чи є підстави для виділення логічного способу тлумачення, чи всі його прийоми відносять до інших способів? Адже дослідники були цілком згідні з тим, що всі логічні прийоми (сходження від абстрактного до конкретного і навпаки тощо) повинні використовуватися, питання лише в тому, чи можна набір цих прийомів назвати окремим способом тлумачення. Таким чином, питання являє собою всього лише умовність. Схожий схоластичний відтінок мають дискусії про розмежування граматичного і логічного тлумачення, історичного та функціонального, і навіть про поняття спеціально-юридичного тлумачення. Скрізь тут ми стикаємося аж ніяк не із змістовними питаннями про необхідність використання деяких прийомів тлумачення, а з «перетягуванням ковдри» між різними способами тлумачення. Тут змістовне питання юриспруденції підмінено технічним питанням наукознавства.

Є. Врублевський, наскільки нам відомо, першим розділив теорії тлумачення на статичні й динамічні. «Статичні теорії, — писав дослідник — мають на меті забезпечити максимальну стабільність, правову визначеність і передбачуваність рішень органів, які застосовують право. Щоб досягти цієї мети, з необхідністю приймається, що значення норми є незмінним, оскільки тільки таке значення норми може забезпечити реалізацію зазначеної вище цілі. Динамічні ж теорії тлумачення ставлять собі за мету досягти максимальної адекватності між нормами чинного права і «життям»» [цит. за: 8, с. 71].

Це ж розмежування використовував надалі О. Черданцев [цит. за: 8, с. 81, 82]. Однак динамічне тлумачення у нього не є альтернативою статичному, адже, на його думку, в умовах правової держави не може бути й мови про виправлення волі законодавця. Таким чином, у О. Черданцева, як і у Є. Врублевського, динамічне тлумачення є вимушеним виправленням змісту закону внаслідок його відставання від умов життя сучасного суспільства. Цього висновку обидва дослідники дійшли цілком передбачувано, оскільки методологічною основою їхніх робіт була вже згадана універсальна герменевтика, що вимагає психологічного вживання у світ автора-законодавця.

Оскільки, виходячи з положень про психологічне вживання, статичне і динамічне тлумачення не можуть бути частинами єдиної цілісної теорії тлумачення, інтерпретатору пропонується вибрати одну з них, а іншу відкинути. Виходить, що перед нами питання про вибір цінностей (на це натякають і Є. Врублевський, і О. Черданцев.): якщо у правовій системі головною цінністю є стабільність, то інтерпретатор повинен вибрати статичну (суб'єктивну) теорію. Якщо ж головною цінністю буде відповідність закону суспільним відносинам, то інтерпретатор повинен вибрати динамічне тлумачення.

Однак у цих міркуваннях криється деяка непослідовність. Якщо тлумачення є діяльністю зі встановлення закладеної в норму думки законодавця, то лише статична теорія тлумачення має право на існування. Динамічна виходить у такому випадку із помилкових засновків і цінності тут ні до чого. Тому з точки зору Є. Врублевського і О. Черданцева, динамічне тлумачення є не зовсім тлумаченням, а, швидше, вимушеним виправленням сенсу, процедурою приписування сучасного значення положенням, котрі мають зовсім інший істинний зміст. *Отже, як бачимо, суб'єктивна теорія тлумачення (з вимогою про встановлення волі історичного законодавця) не може бути суміщена з динамічним тлумаченням у несуперечливий спосіб.*

Підсумовуючи, наведемо свої нотатки до «старої історії» про тлумачення права:

- текст нормативно-правового акта має справжній істинний смисл (сене) — це воля історичного законодавця, автора закону;
- тлумачення є інверсією процесу створення тексту: якщо автор має думку, яку він оформлює текстуально, то інтерпретатор рухається від тексту до цієї думки. Таким чином, тлумачення — це своєрідне декодування смислу;
- тлумачення («декодування») смислу відбувається за допомогою філологічного (граматичного, мовного, лінгвістичного), логічного, системного та історичного способів тлумачення;
- зміна смислу норми за посередництвом тлумачення не допускається та є правотворенням, на що суди континентальної системи не мають права;

— динамічне тлумачення є різновидом правотворення, «замаскованого» під тлумачення, а тому в умовах правової держави повинне заперечуватись.

II. Кінець «Старої історії»

1. Причини занепаду оригіналізму

«Стара історія» панувала не тільки в радянській доктрині і практиці, але й не меншою мірою у багатьох країнах Заходу. Зокрема, у США ця теорія тлумачення має назву «оригіналізм» і свого часу була досить поширеною і в академічних колах, і в судочинстві. Однак, як указує Р. Барнетт, нині серед американських учених загально визнано, що оригіналізм у такій інтерпретації загинув, був переможений в інтелектуальному двобої ще десь у 80-х рр. ХХ ст. [9, с. 1].

Відмиранню ідей оригіналізму сприяли різні фактори як суспільні, так і суто наукові. Передусім ринкова економіка за своєю природою більш рухлива, ніж економіка адміністративно-командного типу. Це позначається і на динаміці соціальних процесів та ускладненні структури суспільства загалом. Тому для західного суспільства з часом стала очевидною потреба у гнучкій теорії тлумачення, котра би визнавала судовий розсуд та дозволяла смислу норм підлаштуватися під зміни суспільних відносин. До того ж тлумачення не повинно бути надто динамічним, що могло би становити загрозу для правової визначеності.

Оригіналізм почав розхитуватись і на фундаментальному для нього методологічному рівні. Універсальна герменевтика Ф. Шлейєрмахера у другій половині ХХ ст. почала ставати архаїзмом, не витримавши конкуренції більш глибоких та послідовних герменевтичних поглядів М. Гайдеггера, Г. Гадамера, П. Рікера та ін. Процедура «психологічного вживання», ця своєрідна «альфа і омега» старої теорії тлумачення, почала здаватися не надто правдоподібним відображенням процесу інтерпретації.

Були, звісно, спроби її реанімувати і дати відповідь на критику в її бік [10; 11], однак успіху вони не досягли. Надто проблематичними залишилися такі моменти:

— чому смисл, який закладається автором у текст, тобто авторська інтерпретація тексту, має вищу силу, ніж інтерпретація читачів? Певна річ, автор є першим інтерпретатором власного тексту, але чому на цій першій інтерпретації слід поставити крапку? Чому історія тлумачення повинна перерватися вже на тлумаченні автора?

— процедура психологічного вживання ґрунтується на припущенні про здатність інтерпретатора замінити власну історичну субстанцію субстанцією автора тексту. Це заперечує істинності тлумачення в універсальній герменевтиці та оригіналізмі. Однак це положення тримається на двох сильних припущеннях: а) про рівність інтелектуальних здібностей автора і інтерпретатора (стежкою думок автора може пройти лише рівна йому за розумом людина); б) що ми можемо переміститись у свідомість автора та якимось чином відгородитись від нашого власного розуміння тексту.

Філософська герменевтика виходить із того, що процес тлумачення не потребує від інтерпретатора відмовлятися від власної історичної субстанції, власних поглядів чи упереджень, а так само не потребує вживання у думки автора, все це химерно і неправдоподібно. Інтерпретація не є відтворенням смислу, але процесом його створення (смысл як результат співтворства автора і читача). Безумовно, ми повинні розуміти першу інтерпретацію, але також

повинні враховувати, які зміни відбулися в розумінні тексту протягом його існування, і лише це може нас навести на думку, що цей текст означає тут і зараз. Це означає, що смисл є динамічним за своєю природою, а історія інтерпретацій — безкінечною. Кожна нова інтерпретація повинна враховувати попередній досвід тлумачення, але ним не зв'язана (адже попередня інтерпретація може бути помилковою, чи то можуть змінитися історичні умови, в яких «живе» текст).

Утім це аргументи з філософії, а комусь вони можуть здатися недостатніми. Старий погляд на тлумачення як на відшукання думки законодавця зустрівся з непереборними труднощами також із точки зору юристів.

Головними викликами старій теорії тлумачення є:

- проблема законодавчого співавторства;
- проблема перспективної дії норми;
- неможливість повного запровадження принципу усталеної судової практики;
- інквізиційний характер інтерпретації.

2. Законодавче співавторство

У літературі вже певний час почали помічати, що встановлення волі законодавця ускладнене наявністю колегіальних органів правотворчості [12, с. 53]. При всій повазі, послідовники «старої історії», як правило, розмірковують на диво наївно, буцімто є певна спільна воля народу, яку цей народ через законодавця втілює у закон [13, с. 339]. Правда ж полягає у тому, що, навіть прийнявши класову будову суспільства, ми не маємо підстав стверджувати, що певний клас з усіх питань, втілених у законодавстві, має спільну волю. Більшість соціально неоднорідного суспільства — це завжди більшість із конкретного питання.

Загалом, це застереження можна було б просто проігнорувати, адже так чи інакше закони приймаються не населенням, а парламентом і саме парламентарі закладають у закон певну волю. Утім, хіба воля парламентарів завжди однорідна? Певна річ, це надто сильне припущення, до того ж в умовах демократії.

Л. Розенталь писав, що невизначеність мови правових положень часто-густо є умисною: у такий спосіб ймовірніше домогтися схвалення закону в парламенті [14, с. 1]. Тобто закони можуть бути носіями не однієї, а багатьох думок і намірів.

У. Ескрідж вказує, що встановлення наміру ненадійне, адже законодавці не мають якогось наміру більше ніж щодо кількох питань (у найкращому випадку) в будь-якому біллі, за який вони голосують. Зазвичай законодавці голосують за той чи інший білль лише тому, що їхній президент, партійні лідери або вагомі інтерес-групи схвалюють його [15, с. 16].

Якщо двозначність чи незрозумілість норми лишається і після того, як вичерпані усі звичайні способи тлумачення, згідно зі старим підходом до тлумачення пропонується звернутися до історії прийняття закону та особливо — до підготовчих матеріалів. Проблема полягає в тому, що останніми можна досить успішно маніпулювати. Щодо цього суддя Ф. Істербрук влучно зауважував: «Якщо не можеш добитися, щоб твої пропозиції увійшли в закон, напиши хоча б історію його прийняття в такий спосіб, аби здавалося, що ти начеб переміг» [16, с. 125]. А. Скаліа в тому ж дусі зазначав, що визначати смисл юридичної норми через намір законодавця «ще гірше, ніж хитрощі, до яких, кажуть, вдавав-

ся імператор Нерон: закони вішали високо на стовпах, щоб їх складно було прочитати» [17, с. 17].

Годі щось і додавати до сказаного, проблему законодавчого співавторства можна вирішити не на рівні теорії права, а хіба що реанімувавши монархічну форму правління.

3. Проблема перспективної дії норми

Норма не завжди застосовується до ідеальних випадків, для яких вона передбачена. Розвиток економіки, науки, технічний прогрес — усе це може створити складнощі для правозастосування. У судовій практиці Верховного суду США якось трапився такий випадок. Поліція здійснила обстеження будинку підозрюваного за допомогою тепловізора [18]. Підсудний скаржився, що подібне обстеження є різновидом обшуку, а тому потребує дозволу суду. Поліція, у свою чергу, стверджувала протилежне — що обшук передбачає проникнення на територію будинку, чого у цій справі не відбулося. Верховний суд США постановив, що традиційне розуміння обшуку як обстеження з проникненням слід розширити з урахуванням мети Четвертої поправки, та включити до нього обстеження і без проникнення. Що би тут порадили робити прихильники старого підходу до тлумачення, сказати важко, оскільки використання тепловізора точно не охоплювалося наміром законодавця.

4. Принцип усталеної судової практики

Його ще називають м'якою моделлю прецедента, або *stare decisis*, яка діє в континентальній системі права. С. Шевчук пояснює: «у країнах романо-германського права офіційно судовий прецедент не визнається джерелом права, але практично він діє у вигляді концепції “усталеної судової практики” (*jurisprudence constante*), за якою “низка раніше прийнятих та узгоджених судових рішень розглядається як переконливий доказ правильного тлумачення правової норми”» [19, с. 23].

Таким чином, нині для судів континентального права стало звичним посилалися на інші судові рішення на обґрунтування своєї правової позиції. Те саме стосується і Конституційного Суду України (далі — КСУ), котрий у роботі активно посилається на свої ж попередні рішення, тим самим натякаючи на їх прецедентний характер. Утім положення про необхідність відшукування волі законодавця не узгоджується з доктриною прецеденту, навіть м'якою її формою, оскільки будь-які аргументи, крім мовного, логічного, системного та історичного тлумачення, не повинні братися до уваги. Радше навпаки, суд повинен тлумачити будь-який закон із «чистого аркуша»: якщо його цікавить лише воля законодавця, то з чого б це раптом він був зобов'язаний брати до уваги щось, що не стосується цієї волі, у тому числі свої наступні судові рішення?

В іншому місці ми назвали стару теорію тлумачення, з її невизнанням творчої ролі судді в інтерпретації, способом втечі від відповідальності за прийняті рішення [20]. Адже тут суд позірно відводить собі роль привида у процесі правового регулювання: якщо тлумачення позбавлене творчих рис, а є лише відшукуванням смислу, то як би не була розтлумачена Конституція — це завжди відповідальність законодавця, а не суду. Таким чином, стара теорія тлумачення створює дискурс безвідповідальності інтерпретатора. Цим пояснюється і той факт, що суди в континентальному праві значно частіше (а подекуди безтурбот-

но і без пояснень) переглядають свої інтерпретації законів у порівнянні з судами загального права, що жорстко зв'язані прецедентом та вдаються до перегляду лише у виняткових випадках, говорячи про це відкрито й наводячи спеціальне мотивування. *Визнання творчих рис інтерпретації, таким чином, створює підґрунтя для впровадження у правову систему України принципу усталеної судової практики.*

5. Інквізиційний характер інтерпретації

Стара теорія тлумачення перетворює інтерпретаційний процес на пошук істини, нівелюючи будь-які інші функції інтерпретаційної діяльності в механізмі правового регулювання. На жаль, цей догмат сформував дуже схоластичний характер мислення інтерпретаторів, що особливо негативно позначається на якості конституційного судочинства в Україні. От деякі прояви схарактеризованого схоластичного мислення.

Стара теорія тлумачення заперечує:

— *можливість використання прагматичних аргументів:* суд, націлений лише на відшукання істинного смислу, не повинен жодним чином перейматись тим, до яких наслідків може призвести його тлумачення. Тобто тлумачення розглядається суто як різновид пізнання, але не як різновид соціальної інженерії у розумінні Р. Паунда;

— *можливість використання аргументів до контексту життя норми:* якщо тільки не йдеться про оціночні поняття, будь-які звернення до такого контексту є надлишковими, бо завдання інтерпретатора є суто археологічним — відшукати, знайти, з'ясувати — не більше. Це заважає осучасненню Конституції засобами тлумачення, шкодить її динамізму, перетворює Основний Закон на якір для розвитку правової системи;

— *ціннісний бік процесу інтерпретації.* Суд, котрий сповідує стару теорію тлумачення, працює лише з текстом, а не із закладеними у нього цінностями. Цінності ж — справа законодавця. Інтерпретація не конче мусить бути справедливою. У цьому криється причина того, що інтерпретатор у старій системі тлумачення зовсім не переймається балансуванням правових цінностей, а відповідні рішення страждають односторонністю, позбавлені глибини, а це, у свою чергу, применшує їхню, так би мовити, доктринальну значущість.

III. Тлумачення права: нова історія

1. Про сучасну вітчизняну теорію тлумачення

Перше, що впадає в око при аналізі вітчизняної літератури з тлумачення права, — це її неабиякий обсяг. Безумовно, тлумачення є однією з найпопулярніших тем загальної теорії права. Але як не дивно, аналіз цих робіт заперечує гегелівську тезу про перехід кількісних змін у якісні. За поодинокими винятками, які становлять роботи Д. Бочарова, Т. Дудаш, Б. Малишева, П. Рабіновича, С. Шевчука та деяких інших дослідників, стан осмислення проблем тлумачення є назагал абсолютно незадовільним. От деякі вади, які ми маємо на увазі.

Епігонство, чи творчо неоригінальне наслідування робіт попередників, — це найбільш виразний і загальний недолік абсолютної більшості вітчизняних досліджень тлумачення права. Відсутність оригінальних чи просто цікавих гіпотез, на перевірку яких пишуться статті (про що свідчать вже назви таких публікацій), майже повна відсутність використання сучасної західної літератури та

незрозумілий методологічний фундамент, незнайомство з передовими філософськими й семантичними доробками (чи їхнє поверхове згадування, що називається, «для галочки») компенсуються затертими й розлогими обґрунтуваннями необхідності «точного з'ясування і роз'яснення всіх без винятку норм права», «послідовного використання кожного способу тлумачення», «неможливості зміни норм під виглядом інтерпретації» і т. ін. Ключові висновки наприкінці статей про те, що «норми повинні тлумачитись однаково», а тому «обов'язково має бути суд» [21, с. 16], що «Конституційний Суд повинен застосовувати за необхідності логічні, **теологічні** (виділення моє. — В. Г.), граматичні... системні способи (прийоми) для визначення обсягу і меж тлумачення¹» [22, с. 20], а «буква і дух у тлумаченні відіграють важливу роль», бо «дозволяють правильно і точно розкрити смисл правової норми» [23, с. 16], не потребують додаткових коментарів.

Слід констатувати, що у вітчизняному правознавстві тлумачення перетворилося на модний напрям для захисту кандидатських дисертацій з причин наявності значного обсягу літератури з теми. Хоча, як видається, тематика тут часом може бути надто складна й багатошарова як на початкового науковця, бо вимагає років роботи, у тому числі й із джерелами із суміжних галузей знань — філософії, лінгвістики, семіотики тощо. Безумовно, тлумачення права — одна з тих тем, якими треба жити.

Недостатня кількість сучасної монографічної літератури за темою. Радянська правнича наука присвятила загальним питанням тлумачення права цілу низку прогресивних на свій час монографічних досліджень, з-поміж котрих особливо виділяються роботи М. Вопленка, П. Недбайла, А. Піголкіна та О. Черданцева [24; 25; 26; 27; 28]. Вітчизняному ж правознавству дуже відчутно бракує подібних за авторитетністю, масштабом і глибиною робіт.

Мабуть, найбільш цитована в літературі монографія Ю. Власова [29] при її детальному аналізі виявляється на лівову частку детальним переказом двох монографічних робіт О. Черданцева, ще й до всього з використанням джерел останнього як своїх. На звання рупора сучасної теорії тлумачення не може претендувати й добре відома монографія Ю. Тодики, адже виконана в межах того, що ми називаємо старою теорією тлумачення, а вплив робіт згаданого О. Черданцева тут теж дуже відчутний [30]. Слід позитивно відзначити монографічні роботи І. Сліденка та Л. Чулінди, утім праці цих авторів присвячено спеціальним темам, а тому вони не можуть послужити противагою для комплексних робіт радянських правників [31; 32].

Означений стан справ призводить до своєрідного гніту радянського правознавства над сучасною українською доктриною тлумачення. Припускаємо, що відсутність комплексних прогресивних монографічних досліджень є одним із факторів, у зв'язку з котрими КСУ у своїй роботі продовжує відверто використовувати застарілу методологію тлумачення. Про це свідчить така його правова позиція, висловлена порівняно нещодавно: «Офіційним тлумаченням вважається діяльність компетентного органу державної влади щодо з'ясування і роз'яснення волі законодавця, матеріалізованої в нормі права (усвідомлення та роз'яснення смислу норм права з метою найбільш правильної їх реалізації)» [33].

---

¹ Тобто тлумачення застосовується, на думку автора, для визначення своїх же меж.

У своїх рішеннях єдиний орган конституційної юрисдикції України часто-густо звертається до намірів законодавця, наголошуючи на необхідності їх правильного встановлення [34]. У практиці КСУ, як зазначає О. Денькович, широко використовуються такі спеціальні засоби задля відображення волі законодавця, як-от: стенограми засідань Верховної Ради України про прийняття нормативно-правового акта, проекти таких актів, матеріали їх обговорення тощо [35, с. 312, 313].

Стара теорія тлумачення в літературі і стара теорія тлумачення у практиці КСУ та інших судових інстанцій створюють замкнене коло. Необхідність його розірвання є безумовною принаймні у світлі євроінтеграційних процесів, які нині відбуваються в Україні.

2. Обриси нової теорії тлумачення

Передусім слід визначитись, якими рисами повинна володіти нова теорія тлумачення, що буде її вигідно відрізнити від старої. Щодо цього є наступні міркування.

Оновлений методологічний фундамент. Положення універсальної герменевтики як фундаменту старої теорії тлумачення повинні бути замінені положеннями сучасних семантико-герменевтичних вчень, зокрема філософської герменевтики. Це означає принаймні таке: визнання творчого характеру інтерпретації, динамічності смислу та наступності інтерпретації. Інтерпретація не може бути приречена на застій, але розвиток повинен здійснюватися лише за наявності релевантних змін у суспільному контексті, котрі виключають дію попередньої інтерпретації. Нова інтерпретація не може писатися з чистого аркуша, але повинна бути логічним продовженням старої інтерпретації в новому контексті (в термінології Р. Дворкіна інтерпретація є «ланцюговим романом»).

Поєднання гнучкості та стабільності. Вимога пов'язана з попередньою. Методологія, яку використовує інтерпретатор, а передусім той, кому ввірене офіційне тлумачення Конституції, повинна забезпечувати баланс між статикою і динамікою. Принцип усталеної судової практики має бути пріоритетним, але не зв'язувати суд настільки, щоб прирікати Конституцію на архаїчність.

Оновлення уявлення про мету тлумачення з урахуванням вимог нової методології. Тлумачення не може відбуватися без уявлення про його мету. Якщо такою метою не є воля законодавця, то місце останньої повинне зайняти інше обґрунтоване уявлення.

Оновлена техніка і технологія тлумачення. Набір засобів, способів та прийомів тлумачення тексту повинен відповідати меті тлумачення. Безумовно необхідним є визнання еволюційного тлумачення як способу, котрий забезпечує осучаснення змісту юридичних норм за незмінності тексту джерела права. Це не означає применшення ролі традиційних для старої теорії способів тлумачення, як-от історичний, та засобів, як-от матеріали парламентських слухань. Але аргументи до намірів не повинні більше виступати як «цариця доказів». Оцінювання ж аргументів має відбуватися на засадах їхньої рівності й відкидати будь-яку наперед задану їх силу.

Урахування ціннісного та прагматичного аспектів тлумачення. Теорія тлумачення повинна брати до уваги цінності, котрі стоять на кіну судового рішення, а також наслідки, котрі воно може потягти. Це аргументи іншого ґатунку ніж традиційні мовні, логічні, системні, історичні і навіть еволюційні, бо діють на

різних «рівнях абстрагування» (термін А. Барака). Однак ці аспекти є не менш важливими і мають бути збалансовані з традиційними аргументами.

Диференційоване ставлення до різних джерел права. Певні інтерпретаційні аргументи (скажімо, аргументи історичного тлумачення) при тлумаченні одних джерел можуть мати іншу вагу, ніж при тлумаченні інших. Новітня теорія тлумачення має бути здатною намацати особливості джерел права та відобразити ті в підході до їх тлумачення.

Створення комплексного уявлення про інтерпретаційні системи (підходи до тлумачення). Поділ підходів до тлумачення на суб'єктивні й об'єктивні вже не враховує всієї складності позначуваних цими термінами явищ. Інтерпретаційні системи надто ускладнилися, а в їхніх межах вже давно відбувся внутрішній поділ. Теорія права повинна скласти загальне бачення інтерпретаційних систем, а також показати, яка з них заслуговує на використання у судовій практиці.

Ми почнемо давати відповіді на вказані запитання вже тут.

3. Сучасні підходи до тлумачення права (інтерпретаційні системи)

Теорія тлумачення, підхід до тлумачення чи інтерпретаційна система — це система уявлень, які визначають мету тлумачення та набір способів і засобів, необхідних для її досягнення.

Як вже зазначалося, світовій науці відомі такі підходи до тлумачення юридичних норм:

- суб'єктивні та об'єктивні;
- статичні (в англійській традиції — «оригіналістичні») та динамічні (в англійській традиції — «неоригіналістичні»).

Перший поділ характерний здебільшого для континентальної юридичної літератури, другий — для американської. Причому йдеться не про різні назви тих самих позицій. Критерії виокремлення цих підходів мають змістовно різний характер.

«Оригіналізм» є назвою низки вчень, спільним для яких є твердження, що законодавчий текст на момент його створення має деяке фіксоване (*статичне*) значення і саме це значення повинно бути застосоване під час вирішення справи. Його антиподом є неоригіналізм, який наполягає на «рухливості» (*динамічності*) смислів правових приписів. Інколи неоригіналістів називають прихильниками «живої» конституції.

Таке групування, безперечно, умовне. Насправді між деякими видами оригіналізму спостерігається більше суперечностей, ніж між оригіналістичними та неоригіналістичними вченнями.

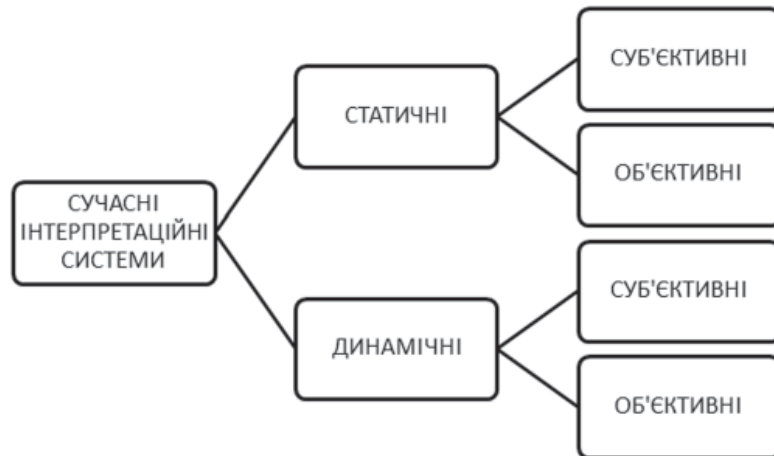
Суб'єктивні теорії тлумачення пов'язують зміст юридичної норми з намірами безпосереднього нормотворця, його волею. Відповідно до цього підходу, суддю цікавить намір законодавця: часу прийняття чи часу застосування закону. Об'єктивні теорії тлумачення визначають зміст юридичної норми як такий, що не залежить від намірів його безпосереднього автора. Натомість інтерпретатора має цікавити, як розуміє те чи інше положення звичайний читач: часу прийняття чи часу застосування закону. Задля справедливості зауважимо, що деякі суб'єктивні теорії мають більше спільного з деякими об'єктивними теоріями, ніж між собою.

Як бачимо, поділ правотлумачних підходів на оригіналізм та неоригіналізм здійснюється з тієї підстави, який смисл підлягає з'ясуванню — первинний чи

якийсь інший. Класифікація на суб'єктивні та об'єктивні підходи ґрунтується на тому, чия думка є вирішальною: конкретного законодавця чи пересічного (звичайного, розумного) читача.

Зрештою, такі поділи самі по собі мають незначну корисність. Одержані внаслідок їхнього застосування групи вміщують настільки різноманітні явища, що ті, своєю чергою, також потребують поділу. Наприклад, суб'єктивні підходи можуть орієнтуватись і на незмінне, і на динамічне значення норми (але ж тоді це зовсім різні підходи!). Так само й оригіналістичні підходи поєднують несумісні течії — ті, які спрямовані на з'ясування наміру законодавця, і ті, які орієнтуються на первинне об'єктивне значення слова — це теж, у деякому розумінні, протилежні підходи. Існує розбіжність між тим, щоб дати поняття тому чи іншому явищу, і тим, щоб знайти абстрактну рису, властиву кільком явищам. Те, що ми маємо на увазі, коли говоримо, наприклад, про суб'єктивний правотлумачний підхід, — насправді не поняття, а лише абстрактна ознака, спільна для декількох підходів.

Отже, однієї ознаки замало для проведення обґрунтованого та конструктивного поділу правотлумачних підходів. Видається, почергове застосування означених критеріїв (змішаного критерію) може бути досить корисним у цьому розумінні. Пропонований поділ можна зобразити у вигляді схеми:

Статично-суб'єктивні (первинно-суб'єктивні, оригіналістично-суб'єктивні) підходи вказують, що завданням тлумачення є віднайдення первинного суб'єктивного змісту законодавчого положення, який тотожний волі, наміру чи думці історичного законодавця. Способами тлумачення тут є філологічне (з акцентом на значенні слів на момент ухвалення норми), системне та історичне. Особливими засобами тлумачення є різноманітні підготовчі матеріали, у тому числі матеріали парламентських слухань, пояснювальні записки до законопроектів тощо.

Статично-об'єктивні (первинно-об'єктивні, оригіналістично-об'єктивні) підходи полягають у тому, що завданням тлумачення є віднайдення первинного об'єктивного смислу законодавчого положення — смислу, що міг бути вичитаний звичайним громадянином у часи прийняття цього закону. Способами тлумачення тут є філологічне (з акцентом на значенні слів на момент ухвалення

норми) і системне. Особливим засобом тлумачення є тлумачний словник, видання якого найбільше збігається з часом ухвалення норми. Аргументи до намірів законодавця ігноруються.

Динамічно-суб'єктивні (сучасно-суб'єктивні, неоригіналістично-суб'єктивні) підходи передбачають, що застосуванню підлягає сучасний суб'єктивний смисл закону, під яким розуміють волю, намір чи думку законодавця часу застосування норми. Способами тлумачення тут є філологічний (з акцентом на значенні слів на момент застосування норми), системний та еволюційний. Особливими засобами тлумачення тут виступають нове законодавство, програми діючого уряду тощо.

Динамічно-об'єктивні (сучасно-об'єктивні, неоригіналістично-об'єктивні) підходи виходять із того, що застосуванню підлягає той сучасний об'єктивний смисл закону, який встановив би пересічний громадянин часу застосування норми. Способами тлумачення тут є філологічний (з акцентом на значенні слів на момент застосування норми), системний та еволюційний. Особливим засобом є тлумачний словник, видання якого найбільше збігається з часом застосування норми.

Для повноти цього переліку маємо згадати ще *змішані (несинтетичні) та синтетичні підходи до тлумачення*. Змішані поєднують у собі ознаки щонайменше двох із вищенаведених підходів. Але поєднання це механічне або поетапне (наприклад, коли вказують, що спершу слід встановити звичайне значення слів, а якщо цього буде недостатньо і сумніви все ще будуть, встановити намір законодавця), тоді як синтетичні намагаються дістати «сплав» різнорідних інтерпретаційних аргументів, виявити місце їх перетину.

Запропонована класифікація має на меті внести уточнення не тільки формального, а й змістового характеру в загальнотеоретичні питання тлумачення та виправити понятійну неузгодженість, яка тут подекуди трапляється. Водночас така класифікація має й інструментальне значення в межах нашого дослідження.

Протиставлення об'єктивних і суб'єктивних теорій тлумачення здійснювалось неодноразово у радянській юридичній літературі. Тут варто було б найперше згадати роботи С. Вільнянського, П. Недбайла, А. Піголкіна та О. Черданцева [36, с. 42, 25; 26, с. 336–339; 27, с. 20; 28, с. 6–15]. У своїх працях вони розглядали об'єктивні теорії як тотожні (або принаймні дуже близькі) доктрині «живої конституції» (неоригіналізму), яка «розв'язує руки» буржуазним суддям, щоб підправляти закон за бажанням панівного класу.

Дехто з науковців і досі огульно критикує об'єктивні теорії за порушення «стабільності правопорядку» [37, с. 81], «спричинення невпевненості у стосунках між людьми» [32, с. 21] тощо. Очевидно, під об'єктивними теоріями тут розуміють ті, що ми назвали динамічно-об'єктивними (які допускають можливість еволюції змісту норм та перетлумачення). Насправді об'єктивні підходи не тільки можуть, а й часто мають саме статичний характер (див. статично-об'єктивні підходи).

Так, О. Черданцев указував, що об'єктивні теорії мають завданням з'ясувати волю актуального законодавця [37, с. 71]. Цікаво, чому ж тоді такі теорії взагалі називаються «об'єктивними»? Чому з'ясування волі історичного законодавця називають «суб'єктивним» підходом, а з'ясування волі актуального законодавця — «об'єктивним»? В обидвох випадках інтерпретаційні зусилля спрямовуються на явища суб'єктивності: волю, наміри, думки чи уявлення. Відмінність

хіба в тому, що ми маємо справу з різними законодавцями і, відповідно, з різними явищами суб'єктивності. Але з'ясування думок актуального законодавця, певна річ, неправомірно характеризувати як «об'єктивний» підхід.

Поділ правотлумачних підходів, який ми запропонували вище, вільний від суперечностей такого ґатунку та не просто віднаходить спільну ознаку для кількох підходів, а дає їх поняття, фіксуючи властиві їм риси.

4. Яка правотлумачна система найкраще відповідає вимогам сучасності?

Означеним вище вимогам до теорії тлумачення найбільше відповідає, на нашу думку, синтетична. А. Барак називає її «інтегративною суб'єктивно-об'єктивною системою тлумачення в праві» та переконує, що вона вже десятки років успішно використовується у Верховному суді Ізраїлю [38, с. 37].

Як нам видається, синтетична система позитивно відрізняється від інших тим, що:

- узгоджується з новою герменевтичною методологією;
- намагається досягти погодження (своєрідного примирення) між різнорідними правотлумачними аргументами, не нівелюючи жодного з них;
- у випадку, якщо синтез неможливий, вона вирішує конфлікт інтерпретацій на підставі оцінки ваги правотлумачних аргументів: що менших груп суспільних інтересів торкається нормативно-правовий акт, то більшої ваги набувають під час його тлумачення аргументи про наміри його укладачів (історичне тлумачення). І навпаки, якщо нормативно-правовий акт стосується широких суспільних інтересів, зокрема прав людини, значної ваги набувають неоригіналістичні аргументи (а саме, еволюційне тлумачення);
- ураховує необхідність дотримання принципу усталеної практики тлумачення, але в окремих випадках дозволяє перегляд;
- ураховує баланс цінностей, які стоять на кінці судового рішення, а також можливі результати тлумачення.

Синтетична теорія потенційно здатна досягти найповнішої цілісності інтерпретації права, а разом з тим — її справедливості.

Замість висновку

Ми віримо, що спільними зусиллями прогресивних представників науки вітчизняна теорія тлумачення зможе скинути з себе пута старої методології. Звісно, будь-які зміни викликають занепокоєння і цілком допустимо, що зміна парадигми юридичної інтерпретації призведе до певних негативних наслідків в юридичній практиці. Однак слід чітко розуміти відсутність жодної альтернативи цим змінам. Як казав Х. Колумб: «Ти ніколи не перетнеш океан, якщо не наберешся сміливості випустити з виду берег...»

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Zimmermann R.* The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition / R. Zimmermann. — Capetown, Wetton, Johannesburg : Juta & Co, Ltd, 1992. — 1241 p.
2. *Боголепов Н.* Учебник истории римского права / Н. Боголепов. — М. : Унив. тип. «Страстной бульваръ», 1895. — 640 с.
3. *Savigny F. K. v.* System des heutigen römischen Rechts / F. K. v. Savigny. — Berlin : Veit und Comp., 1840. — 429 S.

4. *Васьковский Е. В.* Руководство к толкованию и применению законов / Е. В. Васьковский. — М. : Юрид. бюро «Городец», 1997. — 128 с.
5. *Пухта Г. Ф.* Курсъ римскаго гражданского права : в 2 т. / Г. Ф. Пухта ; пер. с нем. проф. Рудорффа. — М. : Современ. изв., 1874. — Т. 1. — 575 с.
6. *Гредескул Н. А.* К учению об осуществлении права / Н. А. Гредескул. — Харьков : Тип. А. Дарре, 1900. — 238 с.
7. *Binding K.* Handbuch des Strafrechts: Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft / Karl Binding. — Duncker & Humblot, 1885. — 949 S.
8. *Грязин И.* Текст права. Опыт методологического анализа конкурирующих теорий / И. Грязин ; отв. ред. А. А. Порк. — Таллинн : Ээсти раамат, 1983. — 187 с.
9. *Barnett R. E.* An Originalism for Nonoriginalist / R. E. Barnett // Boston University School of Law. — 1999. — Working paper № 99-14. — 39 p.
10. *Бетти Э.* Герменевтика как общая методология наук о духе (фрагмент) / Э. Бетти // Докса : зб. наук. пр. з філософії та філології. Вип. 10 : Стратегії інтерпретації тексту: методи і межі їх застосування. — Одеса : ОНУ ім. І. Мечникова, 2006. — С. 367–390.
11. *Ванхузер К. Дж.* Искусство понимания текста. Литературоведческая этика и толкование Писания : пер. с англ. / К. Дж. Ванхузер. — Черкасы : Коллоквиум, 2007. — 736 с.
12. *Михайлович Д. М.* Официальное толкование закона : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Дмитрий Марьянович Михайлович. — Харьков, 2003. — 203 с.
13. *Недбайло П. Е.* Применение советских правовых норм / П. Е. Недбайло. — М. : Госюриздат, 1960. — 512 с.
14. *Rosenthal L.* Does Due Process have an Original Meaning? On Originalism, Due Process, Procedural Innovation ... and Parking Tickets / Lawrence Rosenthal // Oklahoma Law Review. — 2007. — Vol. 60, № 1. — P. 1–52.
15. *Eskridge W. N. Jr.* Dynamic Statutory Interpretation / W. N. Jr. Eskridge. — Cambridge : Harvard University Press, 1994. — 438 p.
16. *Melin P.* Gesetzesauslegung in den USA und in Deutschland: historische Entwicklung, moderne Methodendiskussion und die Auswirkungen von Divergenzen für das internationale Einhaftkaufrecht (CISG) / Patrick Melin. — Tübingen : Mohr Siebeck, 2005. — 598 S.
17. *Scalia A.* Common-law courts in a civil-law system / A. Scalia // A Matter of Interpretation. — Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1997. — P. 3–48.
18. *Kyllo v. United States*, 533 U.S. 27 (2001) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://supreme.justia.com>
19. *Шевчук С. В.* Загальнотеоретичні проблеми нормативності актів судової влади : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / С. В. Шевчук. — Х. : [б. в.], 2008. — 39 с.
20. *Гончаров В.* Безответственность интерпретатора в контексте традиционной теории толкования правовых норм / В. Гончаров // Антропология права: философский та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи) : ст. учасн. восьмого Міжнар. «круглого столу» (м. Львів, 7–8 груд. 2012 р.). — Львів : Галиц. друкар, 2013. — С. 120–131.
21. *Молибога М. П.* Тлумачення норм права: теоретичні засади та практичний вимір / М. П. Молибога // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності — 2010. — № 3. — С. 12–16.
22. *Корейба І. В.* Офіційне тлумачення як повноваження Конституційного Суду України / І. В. Корейба // Право і Безпека. — 2009. — № 5. — С. 14–20.
23. *Савенко М. Д.* Буква і дух у тлумаченні правових норм / М. Д. Савенко // Наук. зап. НаУКМА. Сер. Юрид. науки. — 2008. — Т. 77. — С. 13–16.

24. *Вопленко Н. Н.* Официальное толкование норм права / Н. Н. Вопленко. — М. : Юрид. лит., 1976. — 119 с.
25. *Недбайло П. Е.* Применение советских правовых норм / П. Е. Недбайло. — М. : Госюриздат, 1960. — 512 с.
26. *Пиголкин А. С.* Толкование нормативных актов в СССР / А. С. Пиголкин. — М. : Госюриздат, 1962. — 166 с.
27. *Черданцев А. Ф.* Вопросы толкования советского права / А. Ф. Черданцев. — Свердловск : Изд-во Свердл. юрид. ин-та, 1972. — 191 с.
28. *Черданцев А. Ф.* Толкование советского права / А. Ф. Черданцев. — М. : Юрид. лит., 1979. — 168 с.
29. *Власов Ю. Л.* Проблеми тлумачення норм права : монографія / Ю. Л. Власов. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. — 180 с.
30. *Тодыка Ю. Н.* Толкование Конституции и законов Украины / Ю. Н. Тодыка. — Харьков : Факт, 2003. — 328 с.
31. *Сліденко І. Д.* Тлумачення конституції: питання теорії і практики в контексті світового досвіду / І. Д. Сліденко. — Одеса : Фенікс, 2003. — 234 с.
32. *Чулінда Л. І.* Юридико-лінгвістичне тлумачення текстів нормативно-правових актів : монографія / Л. І. Чулінда. — К. : Атіка, 2006. — 152 с.
33. *Ухвала Конституційного Суду України від 31.03.2010 р. № 15-у/2010* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
34. *Рішення Конституційного Суду України від 25.10.2000 р. № 12-рп/2000* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
35. *Денькович О.* Об'єкт та предмет тлумачення Конституційним Судом України в кримінальному праві / О. Денькович // Вісн. Львів. ун-ту. Серія юридична. — 2011. — Вип. 52. — С. 309–318.
36. *Вильнянский С. И.* Толкование и применение гражданско-правовых норм / С. И. Вильнянский // Методические материалы ВЮЗИ. — 1948. — Вып. 2. — С. 42–61.
37. *Черданцев А. Ф.* Толкование права и договора / А. Ф. Черданцев. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 381 с.
38. *Barak A.* Purposive Interpretation in Law / A. Barak. — Princeton University Press : Princeton, New Jersey, 2005. — 423 p.

Гончаров В. В. Від старої теорії тлумачення до нової: основні виклики та рішення

Анотація. У статті висвітлюється стара теорія тлумачення, котра наполягає на відшуканні в тексті джерела права намірів законодавця. Стверджується її невідповідність часу та наводяться головні критичні аргументи. Критично проаналізовано нинішній рівень вітчизняних робіт у галузі тлумачення. Подаються основні риси, котрим повинна відповідати нова теорія тлумачення: заміна методологічного фундаменту, поєднання гнучкості й стабільності, оновлення уявлення про мету тлумачення з урахуванням вимог нової методології, оновлена техніка й технологія тлумачення, врахування ціннісного та прагматичного аспектів тлумачення, диференційоване ставлення до різних джерел права. Запропоновано нову класифікацію теорій тлумачення чи правотлумачних систем. Вони поділені на статично-суб'єктивні, статично-об'єктивні, динамічно-суб'єктивні, динамічно-об'єктивні, змішані й синтетичні. Обґрунтовано позитивні риси синтетичної теорії тлумачення.

Ключові слова: теорія тлумачення, герменевтика, оригіналізм, статика, динаміка.

Гончаров В. В. От старой теории толкования к новой: основные вызовы и решения

Аннотация. В статье освещается старая теория толкования, которая настаивает на отыскании в тексте источника права намерений законодателя. Утверждается ее несоответствие времени и приводятся главные критические аргументы. Критически проанализирован нынешний уровень отечественных работ в области толкования. Приводятся основные черты, которым должна соответствовать новая теория толкования: замена методологического фундамента, сочетание гибкости и стабильности, обновление представления о цели толкования с учетом требований новой методологии, обновленная техника и технология толкования, учет ценностного и прагматического аспектов толкования, дифференцированное отношение к разным источникам права. Предложена новая классификация теорий толкования или правоинтерпретационных систем. Они поделены на статически-субъективные, статически-объективные, динамично-субъективные, динамично-объективные, смешанные и синтетические. Обоснованы положительные черты синтетической теории толкования.

Ключевые слова: теория толкования, герменевтика, оригинализм, статика, динамика.

Goncharov V. From the Old to the New Theory of Interpretation: the Main Challenges and Solutions

Summary. The article enlightens the old theory of interpretation, which insists on finding the intentions of the legislator in the text of law. Its obsolescence is alleged and the main critical arguments are set forth. Critical analysis of the current level of domestic works in the field of interpretation is given. The basic features that should meet the new theory of interpretation are provided: changed methodological foundation, the combination of flexibility and stability, updated understanding of purpose of interpretation with the requirements of the new methodology, updated technics and technology of interpretation, consideration of values and pragmatic aspects of interpretation, differential treatment to different sources of law . A new classification of theories of interpretation or interpretive systems is set. They are divided into static-subjective, static-objective, dynamically-subjective, dynamically-objective, mixed and synthetic. Positive features of synthetic theory of interpretation are proved.

Key words: theory of interpretation, hermeneutics, originalism, statics, dynamics.